

ÖSTRA RYDS KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Östra Ryds församling

Söderköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

2006

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

ÖSTRA RYDS KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Östra Ryds församling

Söderköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Östra Ryds kyrkogård	4
Kyrkogårdens omgivning	4
Östra Ryds kyrka	5
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation mm – Karta	8
Beskrivning av kyrkogården	9
Beskrivning av enskilda kvarter	13
Kvarter S	13
Kvarter N	15
Kvarter utvidgningen	17
Källor	20
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	21
Förklaring till exempellistan	21
Utvärderingskarta	22
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: "Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om

gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

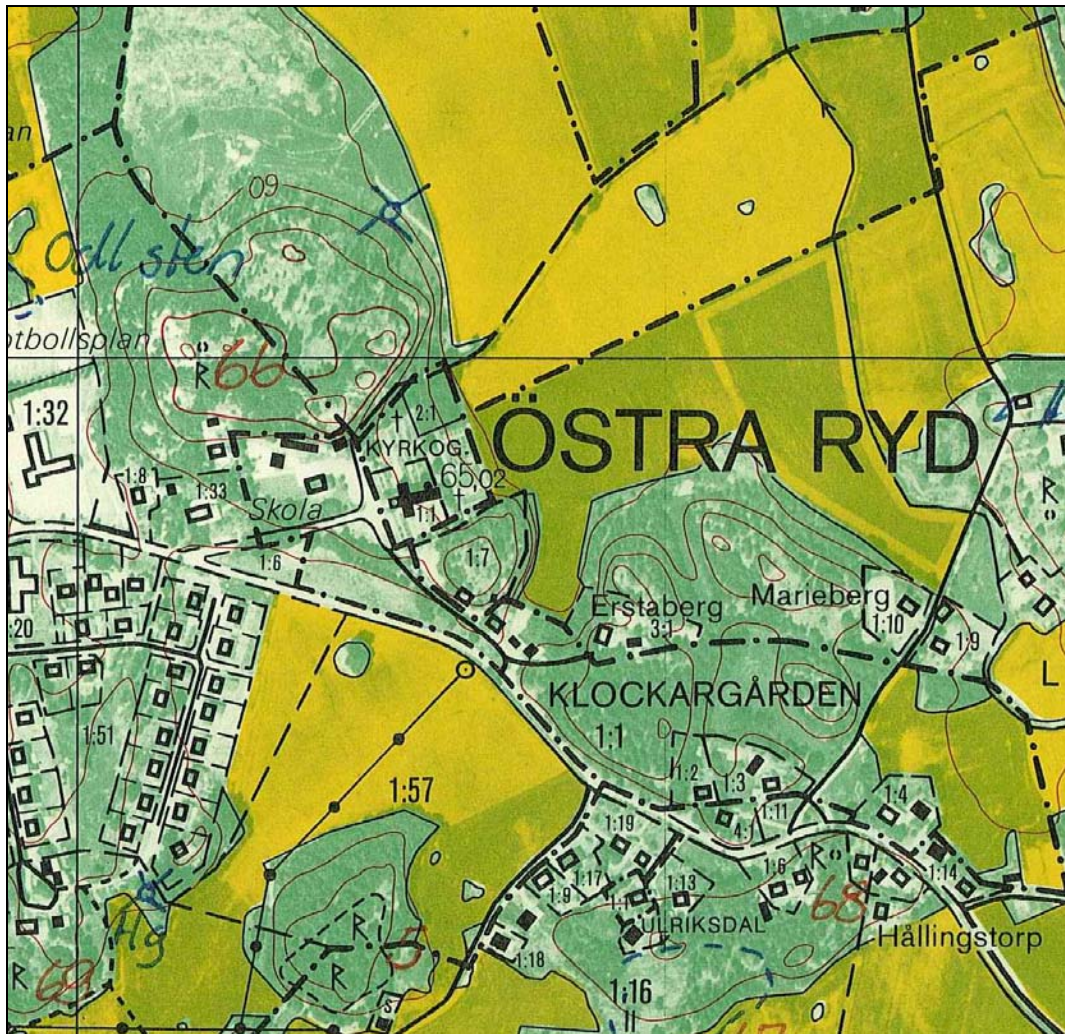
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt länsmuseumerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit länsmuseumets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Johan Back, Östergötlands länsmuseum. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands länsmuseum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 086 54, Östra Ryd, 1981.

RAÅ 5 gravfält, gravfältet 100 x 70 meter (NÖ-SV) bestående av 15 fornlämningar. Dessa utgöres av en treudd och 13 runda stensättningar.

RAÅ 60 två stensättningar.

RAÅ 66 stensättning. RAÅ 68 stensättning.

ÖSTRA RYDS KYRKOGRÅRD

Kyrkan med omgivande kyrkogård ligger nordväst av Östra Ryds samhälle som ligger ca 1,5 mil sydöst om Söderköping. Kyrkogården har en rektangulär planform i väst/östlig riktning. Kyrkan ligger på kyrkogårdens västra del och kyrkans långhus är orienterat i öst/väst.

Kyrkogårdens omgivning

Kyrkan är belägen i nordvästra utkanten av Östra Ryds samhälle, på en markant höjd som angränsar till brukad mark. Intill kyrkan på dess västra sida finns ett församlingshem, uppfört på 1860-talet som skola. Byggnaden i 1½ våning är reveterad med vit spritputs och har ett sadeltak belagt med betongpannor. I sluttningen väster om kyrkan ligger en byggnad i 1½ våning som uppfördes 1927 som lärarbostad innehållande fyra lägenheter. Fasaderna är gulputsade med hörnkedjor och sadeltaket är belagt med tegel. I kyrkans närhet finns även en äldre timrad faluröd uthuslänga som har tillhört klockarbostället, jämte en timrad faluröd enkelstuga samt en redskapsbod med personalutrymmen. I den södra delen av samhället, ca 500 m från kyrkan ligger prästgården på mark som donerades av Björkviksgodset på 1700-

talet. Mangårdsbyggnaden och även en magasinsbyggnad är uppförda på 1700-talet och omges av resterna av en stor park.

Utsnitt ur häradsekonomska kartan 1868-77.

Östra Ryds kyrka

Östra Ryd är en medeltida socken sydväst om Söderköping. Kyrkans medeltida historia är oviss men den synes ha blivit uppförd som salkyrka, en kyrkobyggnadstyp som blev vanlig under högmedeltiden. Spår av valvslagning visar att kyrkorummet har varit avdelat i två skepp. På 1500-talet tillkom en sakristia på den norra sidan. Valven medförde stora påfrestningar på väggarna varför ett kraftigt murstöd byggdes vid östgaveln under 1600-talet. År 1775-76 genomförde stiftsmurmästare Måns Månsson och stiftsbyggmästare Petter Andersson från Linköping en omfattande ombyggnad som bl a resulterade i att valven nedtogs och ersattes med ett trätunnvalv. Intill västgaveln byggdes ett torn till vilket huvudingången förlades, och vars bottenvåning integrerades i kyrkorummet genom en vid öppning. Exteriören fick i stort sett den utseende det har idag med en ny takkonstruktion med brutet, valmat takfall, nya fönster och dörrar och troligen spritputsades fasaderna i vitt. Interiören är välbevarad med trägolv, trätunnvalv, väggfasta bänkar, korbänkar, läktarbänkar och en 1700-talsorgel som är den enda kvarvarande orgeln av orgelbyggaren Lars Strömblad.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets websida.

Kyrkogården har vuxit fram kring den medeltida kyrkoplatsen, på häradsekonomska kartan 1868-77 syns en tydlig markering för den rektangulära kyrkogården, kyrkogården markeras även med en trädkrans. Utbredningen på kyrkogården från häradsekonomska kartan tolkas vara att hela kvarter S och halva kvarter N, kvarter N slutade där dagens grusgång löper i västöstlig riktning. Äldre flygfotografier från 1935 och 1954 visar kyrkogården från söder. På dessa kort växer den norra trädkransen ungefär vid grusgången som idag avskiljer kvarter N i två delar. Fotografierna visar även att kyrkogården har haft en stor del grusbelagda gravar och att grusgångar funnits i större utsträckning än idag. På fotografi från 1961 syns att kvarter N omgestaltats och gräsbelagts och rygghäckar planterats.

Kyrkogården har en oregelbunden form och består i öster av en nyare del från 1949. Sydöst om kyrkan mellan den nya och gamla kyrkogården ligger ett gravkapell ritat av Claes Eriksson 1935. Kapellet är byggt i souterräng med kylrum i källarvåningen.

Foto 1935, Foto i Östergötlands läns museums samlingar.

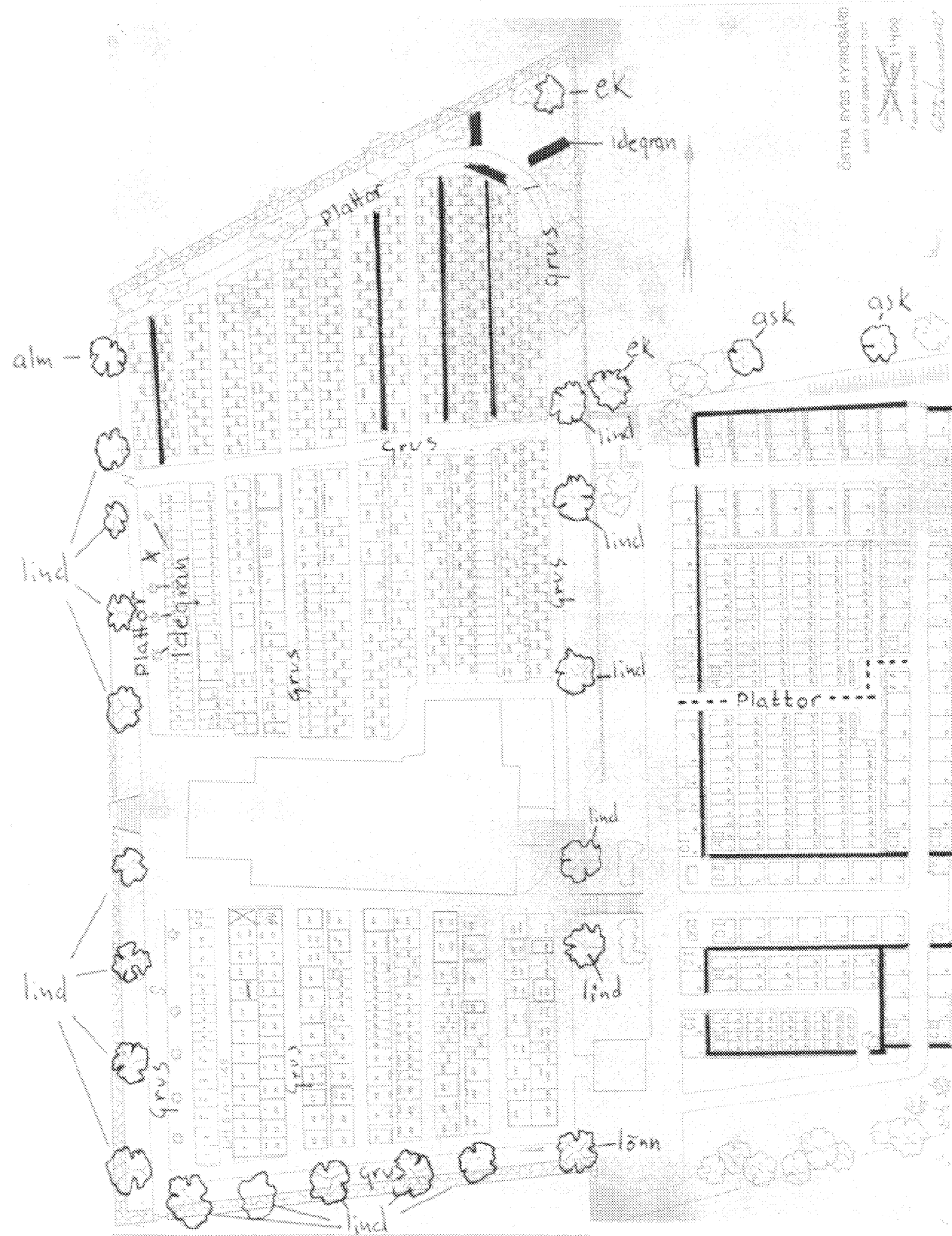

Foto 1954, Foto i Östergötlands länsmuseums samlingar.

Foto 1961, Foto i Östergötlands länsmuseums samlingar.

Översiktlig beskrivning av vegetation mm – Karta

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅRDEN

Kyrkogården består av två kvarter S och N. Utvidgningen är uppdelad i flera mindre områden (kvarter) i rapporten behandlas utvidgningen som ett kvarter.

Allmän karaktär

Kyrkogården har en öppen karaktär med en trädkrans utav mestadels lindar. En kallmurad granitmur omgärdar kyrkogården. På kyrkogårdens norra del växer rygghäckar i nordsydlig riktning. Kyrkogården har utvidgats åt öster under 1940-talet. På kyrkogården norra del finns flera gravvårdar med stenram. Kyrkogården har flertalet gravvårdar kvar från den s k allmänna linjen, främst i kvarter norr om kyrkan samt på utvidgningen.

Omgärdning

Öster: kallmurad stödmur utav fältsten och kluvna granitstenar. Muren är ca 100 cm hög, stödmuren går från kyrkogårdens nordöstra del och slutar vid kyrkan. Stödmuren har förmodligen varit högre och anslutit till muren i söder. Muren omdanades förmodligen i samband med att utvidgningen las ut.

Norr: kallmurad fristående mur utav kluvna granitblock. Muren är lagd i två relativt jämna skift med skolning. Muren är ca 70 cm hög och 100 cm bred.

Väster: kallmurad fristående mur utav fältsten och kluvna granitstenar. Muren är inte lagd i skift, ser bitvis ut att vara staplad. Muren är ca 120 cm hög och 100 cm bred.

Söder: kallmurad fristående mur utav fältsten och kluvna granitstenar. Muren är lagd i oregelbundna skift med viss skolning. Muren är ca 120 cm hög och 100 cm bred.

Utvidgningen: fogad stödmur utav kluvna granitstenar. Muren ligger vid utvidgningens östra del. Muren är fogad med cementhaltigt bruk och ligger i oregelbundna skift med skolning. Murens höjd är ca 120 cm.

Mur i väster, från sydväst.

Mur i söder, från sydväst.

Ingångar

Väster: dubbelgrind i järnsmide, enligt uppgift från 1700-talet. Grindbladen är rikt dekorerade. Grindstolparna som är kvadratiska i genomskärning är ca 70 cm breda. Grindstolparna är putsade med en ädelputs som har kvaderristningar. Sockeln på stolparna är klädd med kalkstensskivor. Grindstolparna avslutas med en kalkstensskiva och ett fundament som tidigare krönts av ett kors, urna och eller klot.

Norr: dubbelgrind i järn, murade grindstolpar putsade med ädelputs. Grindarna och grindstolparna är förmodligen samtida med kyrkogårdens utvidgning 1949. Ena grindbladet är idag avhäktat.

Söder: enkelgrind i järnsmide, enligt uppgift från 1700-talet. Grindbladet är rikt dekorerat. Grindstolparna är utav släthuggen granit, med ett avfasat krön.

Sydöst: dubbelgrind i järn, murade grindstolpar putsade med ädelputs. Grindarna och grindstolparna är förmodligen samtida med kyrkogårdens utvidgning 1949.

Grind i väster.

Grind i söder.

Vegetation

Väster: åtta lindar och en alm bildar trädkrans. Fyra idegranar växer strax innanför trädkransen på kyrkogårdens norra del.

Norr: en ek växer på kyrkogårdens nordvästra del i samband med minneslunden, i minneslunden växer även häckar av idegran.

Öster: fem lindar bildar trädkrans, längsmed kyrkogårdens äldre kyrkogårdsmur i väster.

Söder: fem lindar och en lönn bildar trädkrans.

Gångsystem

Från kyrkogårdens ingång i väster löper en gång belagd med cementplattor fram till kyrkans entré i väster. Den plattbelagda gången fortsätter åt norr längsmed kyrkogårdsmuren, gången fortsätter längsmed kyrkogårdsmuren i norr och avslutas vid minneslunden. Från minneslunden fortsätter en grusbelagd gång åt söder, gången fortsätter längsmed den södra kyrkogårdsmuren och ansluter till kyrkogårdens entré i väster. Kvarteret norr om kyrkan delas in i två områden av en grusbelagd gång som löper i västöstlig riktning. Kvarter S delas in i två områden av en grusbelagd gång i nordsydlig riktning.

På den utvidgade delen av kyrkogården löper en grusbelagd gång ned från den äldre delen av kyrkogården i västöstlig riktning. Utanför den äldre kyrkogårdsmuren löper en grusbelagd gång i nordsydlig riktning, gången ansluter till utvidgningen. Från gången löper flera plattor lagda i gräset i västöstlig riktning.

Gravvårdstyper

På kyrkogården finns ett stort spektra utav olika gravvårdstyper. Låga breda gravvårdar i granit från 1940-1970-talet dominerar. En mängd mindre gravvårdar som tidigare ingått i den så kallade allmänna linjen. På kyrkogården finns även gravvårdar omgärdade med stenram belagda med grus. På den utvidgade delen finns en stor mängd liggare. Av övriga gravvårdstyper kan nämnas bland annat; stenkors, gjutjärnsurna på fundament, öppna boken i zinkplåt samt kalkstens gravvård med murgröna i relief, kalkstenen har en infälld namnskiva av marmor, gravvården krönts av ett kors av marmor. De äldsta gravvårdarna på kyrkogården är ifrån 1868.

Gravvård krönt av ett marmorkors.

Öppenbok i zinkplåt.

Minneslund

Minneslundan ligger i kyrkogårdens nordöstra hörn, vid minneslundan finns ett arrangemang av stenar. I anslutning till minneslundan står en bänk.

Minneslundan från sydväst.

Gravkapellet, från sydväst.

Byggnader

Sydöst om kyrkan mellan den nya och gamla kyrkogården ligger gravkapellet som är ritat av Claes Eriksson 1935. Kapellet är byggt i souterräng med kylrum i källarvåningen. Fasaderna är spritputsade och avfärgade i vitt med släta hörn. Det svarta plåttäckta taket är valmat med en karnissvängd form. Ingången finns på den västra sidan med en rundbågig dubbeldörr klädd med svart diagonalställd panel. Två rundbågiga fönster finns på den norra väggen. Invändigt är väggarna vitputsade, golvet är belagt med ett mörkt lackat trägolv och i öster finns ett enkelt träaltare.

Övrigt

Söder om utvidgningen ligger ett stort antal undanplockade gravvårdar, gravvårdarna ligger i grus som omgärdas av en stenram.

Borttagna, upplagda gravvårdar.

Borttagna, upplagda gravvårdar.

Kulturhistorisk bedömning

Östra Ryds kyrka och kyrkogård med dess gravkapell, grindar, mur och trädkrans är en väl sammanhållen miljö med mycket höga kulturhistoriska värden.

Kyrkogården har vuxit fram kring den medeltida kyrkplatsen. På häradsekonomiska kartan 1868-77 syns en tydlig markering kring den rektangulära kyrkogården som är svagt förskjuten i nordväst/sydöstlig riktning, kyrkan är placerad i kyrkogårdens mitt. Kyrkogården har sedan utvidgats åt norr och 1949 gjordes ytterligare en utvidgning i öster. Den nya delen av kyrkogården planerades in i kvarter såsom; familjegravar och ensamgravar, en struktur som finns kvar.

Av stort kulturhistoriskt- och miljöskapande värde för hela kyrkomiljön i Östra Ryd är bland annat träden i trädkransen som visar på det parkideal som blev vanligt på landsortskyrkogårdarna framförallt under 1800-talet. De rikt dekorerade smidesjärnsgrindarna från 1700- talet och gravkapellet från 1935.

Idag är grusgångarna och de olika murarna och omgärningarna väsentliga för att man skall kunna se kyrkogårdens olika utvidgningar och strukturer med kvarter. Det samma gäller de träd som står inne på kyrkogården.

På kyrkogården är till viss del den äldre strukturen som uppstod senast under andra delen av 1800-talet väl bevarad. Den innebär att mer påkostade ”köpegravar” förlades invid kyrkogårdsmuren och i kvarterens ytterkanter. Inne i kvarteren fanns de enklare linjegravarna. Systemet med linjegravar växer fram under slutet av 1700- talet. Det innebar att begravningarna skedde på linje vartefter dödsfallen skedde. Äkta makar eller andra familjemedlemmar begravdes inte bredvid varandra. Från början innebar systemet troligen inte någon direkt ”statuskillnad” men under 1800-talet övergick det till att bli en gravläggning för dem som inte kunde eller ville betala för en gravplats.

På Östra Ryds kyrkogård står ”köpegravarna” mestadels i ett område nordöst om kyrkan. De omgärdade gravvårdarna visar på en gravutformning som var mycket vanlig på länets kyrkogårdar från mitten av 1800-talet och ca 100 år framåt. Gravstaket i järnsmide är en tidig form av omgärning, medan stenramarna mestadels är från 1920-talet och framåt.

På Östra Ryd kyrkogård finns flera gravvårdar kvar från den så kallade allmänna linjen, främst i kvarter N men även i den senast utvidgade delen av kyrkogården. I kvarter N kan man bitvis följa gravläggningarna från 1914 – 1947 och i den utvidgade delen från 1949-1969. Det är värdefullt att man bitvis kan följa ordningen på gravläggningarna.

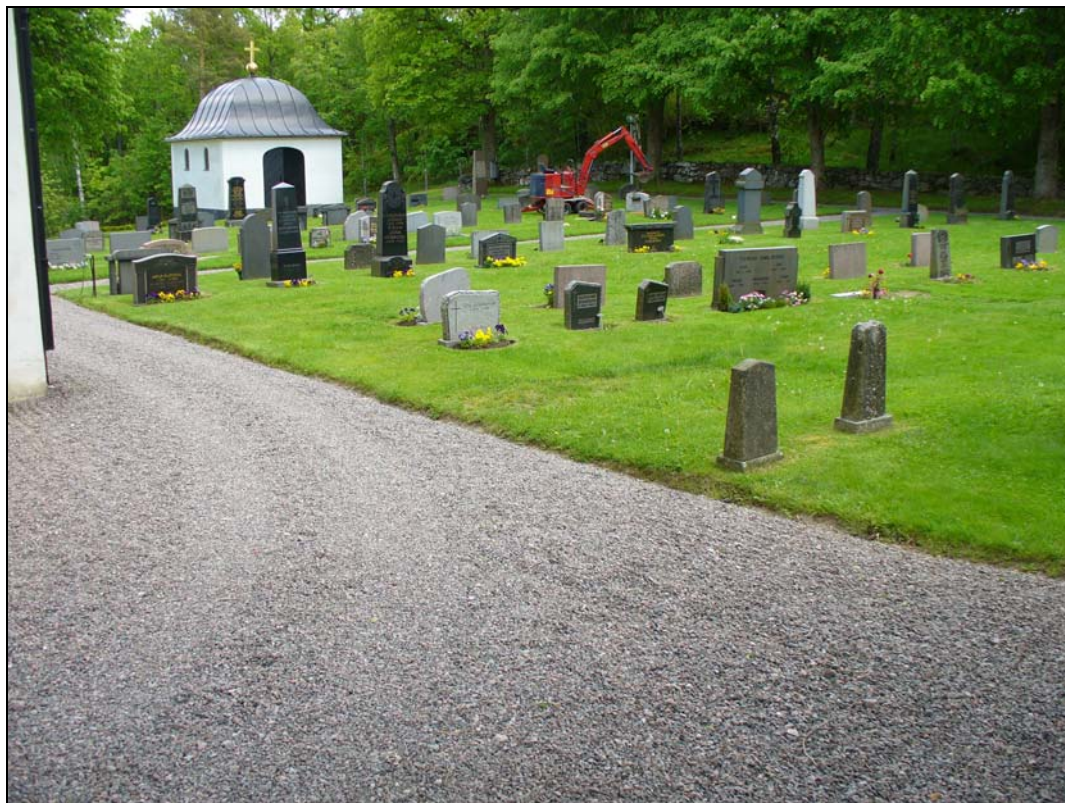
Enstaka gravvårdar har ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde. Detta gäller bland annat de omgärdade gravvårdarna, stenkors, gjutjärnsurna på fundament samt den mycket ovanliga öppna boken i zinkplåt. De äldsta gravvårdarna på kyrkogården är ifrån 1868.

Enstaka gravvårdar kan även ha ett mycket stort lokalhistoriskt värde bland annat i form av titlar, som säger en del om näringsliv och social struktur. På Östra Ryds kyrkogård finns titlar såsom; jägmästaren, godsägaren, lärarinnan, nämndemannen, kontraktsprosten, snickaren och smeden samt 24 titlar över hemmansägare/lantbrukare.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Kvarter S

Kvarteret omfattar gravplats nr A 1-149 och ligger söder om kyrkan. Öster om kvarteret ligger det utvidgade kvarteret. Norr om kvarteret ligger kyrkan och kvarter N.

Kvarter S, från nordväst.

Allmän karaktär

Kvarteret har en öppen karaktär där gravvårdarna står i rader i nordsydlig riktning utan rygghäckar. Kvarteret är gräsbelagd och omgärdas av grusbelagda gångar, ytterligare en gång i nordsydlig riktning delar in kvarteret i två områden. Gravvårdarna är från hela 1900-talet.

Omgärdning

Väster: kallmurad fristående mur utav fältsten och kluvna granitstenar. Muren är inte lagd i skift, ser bitvis ut att vara staplad. Muren är ca 120 cm hög och 100 cm bred.

Söder: kallmurad fristående mur utav fältsten och kluvna granitstenar. Muren är lagd i oregelbundna skift med viss skolning. Muren är ca 120 cm hög och 100 cm bred.

Ingångar

Söder: enkelgrind i järnsmide, enligt uppgift från 1700-talet. Grindbladet är rikt dekorerat. Grindstolparna är utav slåthuggen granit, med ett avfasat krön.

Sydöst: dubbelgrind i järn, murade grindstolpar putsade med ädelputs. Grindarna och grindstolparna är förmodligen samtida med kyrkogårdens utvidgning 1949.

Vegetation

Kvarteret är gräsbelagt, inga rygghäckar växer i kvarteret.

Söder: fem lindar och en lönn bildar trädkrans.

Väster: fyra lindar bildar trädkrans.

Öster: en lind bildar trädkrans.

Gångsystem

Kvarteret omgärdas av en grusbelagd gång, kvarteret delas in i två delar av en gång som löper centralt i kvarteret i nordsydlig riktning.

Gravvårdstyper

I kvarteret finns låga breda gravvårdar mestadels från 1900-talets mitt representerade, även resta gravvårdar i svart granit från 1900-talets början förekommer. I kvarteret finns även gravvårdar från den tidigare allmänna linjen. Idag finns inga omgärdade gravvårdar med enstaka gravvårdar har haft stenram som nu tagits bort. Den äldsta gravvården i kvarteret är ifrån 1868.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

De gravvårdar som tidigare ingått i den så kallade allmänna linjen har ett kulturhistoriskt värde framförallt den gravvård som har det tidiga årtalet 1910, det är relativt ovanligt att gravvårdar från den allmänna linjen med ett så tidigt årtal finns kvar på ursprunglig plats.

Enstaka gravvårdar kan även ha ett mycket stort lokalhistoriskt värde bland annat i form av titlar, som säger en del om näringsliv och social struktur. I kvarter S finns titlar såsom; nämndemannen, hemmansägaren, kyrkvärden, godsägaren och lärarinnan.

Kvarter N

Kvarteret omfattar gravplats nr N 1-521 och ligger norr om kyrkan. Nordöst om kvarteret ligger minneslunden, öster om kvarteret, utanför kyrkogårdsmuren ligger församlingshemmet. Öster och sydväst om kvarteret ligger utvidgningen, söder om kvarteret ligger kyrkan och kvarter S.

Kvarter N, från nordöst.

Allmän karaktär

Kvarteret har en öppen karaktär, i kvarterets östra delar växer rygghäckar i nordsydlig riktning. I nordöst ansluter kvarteret till minneslunden.

Omgårdning

Öster: kallmurad stödmur utav fältsten och kluvna granitstenar. Muren är ca 100 cm hög, stödmuren går från kyrkogårdens nordöstra del och slutar vid kyrkan. Stödmuren har förmodligen varit högre och anslutit till muren i söder. Muren omdanades förmodligen i samband med att utvidgningen las ut.

Norr: kallmurad fristående mur utav kluvna granitblock. Muren är lagd i två relativt jämna skift med skolning. Muren är ca 70 cm hög och 100 cm bred.

Väster: kallmurad fristående mur utav fältsten och kluvna granitstenar. Muren är inte lagd i skift, ser bitvis ut att vara staplad. Muren är ca 120 cm hög och 100 cm bred.

Ingångar

Väster: dubbelgrind i järnsmide, enligt uppgift från 1700-talet. Grindbladen är rikt dekorerade. Grindstolparna som är kvadratiska i genomskärning är ca 70 cm breda. Grindstolparna är putsade med en ädelputs som har kvaderristningar. Sockeln på stolparna är klädd med kalkstensskivor. Grindstolparna avslutas med en kalkstensskiva och ett fundament som tidigare krönts av ett kors, urna och eller klot.

Vegetation

Väster: fyra lindar och en alm bildar trädkrans. Fyra idegranar växer strax innanför trädkransen på kyrkogårdens norra del.

Norr: en ek växer på kyrkogårdens nordvästra del i samband med minneslunden, i minneslunden växer även häckar av idegran.

Öster: tre lindar bildar trädkrans, längsmed kyrkogårdens äldre kyrkogårdsmur i väster.

Gångsystem

Från kyrkogårdens entré i väster löper en gång belagd med plattor fram till minneslunden i kvarterets nordöstra hörn. Från minneslunden löper en grusbelagd gång öster om kyrkan fram till kvarter S. Området runt kyrkan är grusbelagt. Kvarteret delas in i två delar av en grusbelagd gång i östvästlig riktning, ytterligare en grusbelagd gång löper i norrsydligriktning i kvarterets sydvästra del.

Gravvårdstyper

I kvarteret finns ett stort spektra utav olika gravvårdstyper. Låga breda gravvårdar i granit från 1940-1970-talet dominerar. En mängd mindre gravvårdar som tidigare ingått i den så kallade allmänna linjen. I kvarteret finns även gravvårdar omgärdade med stenram belagda med grus. Av övriga gravvårdstyper kan nämnas bland annat; stenkors, gjutjärnsurna på fundament samt kalkstens gravvård med murgröna i relief, kalkstenen har en infälld namnskiva av marmor, gravvården krönts av ett kors av marmor. Den äldsta gravvården i kvarteret är ifrån 1868.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

På kyrkogården är till viss del den äldre strukturen som uppstod senast under andra delen av 1800-talet väl bevarad. Den innebär att mer påkostade ”köpegravar” förlades invid kyrkogårdsmuren och i kvarterens ytterkanter. Inne i kvarteren fanns de enklare linjegravarna. Systemet med linjegravvar växer fram under slutet av 1700-talet. Det innebar att begravingarna skedde på linje vartefter dödsfallen skedde. Äkta makar eller andra familjemedlemmar begravdes inte bredvid varandra. Från början innebar systemet troligen inte någon direkt ”statuskillnad” men under 1800-talet övergick det till att bli en gravläggning för dem som inte kunde eller ville betala för en gravplats.

På Östra Ryds kyrkogård står ”köpegravarna” mestadels i ett område nordöst om kyrkan. De omgärdade gravvårdarna visar på en gravutformning som var mycket vanlig på länets kyrkogårdar från mitten av 1800-talet och ca 100 år framåt. Gravstaket i järnsmide är en tidig form av omgärdning, medan stenramarna mestadels är från 1920-talet och framåt.

På Östra Ryd kyrkogård finns flera gravvårdar kvar från den så kallade allmänna linjen, främst i kvarter N men även i den senast utvidgade delen av kyrkogården. I kvarter N kan man bitvis följa gravläggningarna från 1914 – 1947. Det är värdefullt att man bitvis kan följa ordningen på gravläggningarna.

Kvarter utvidgningen

Kvarteret omfattar flera olika områden, i rapporten behandlas utvidgningen som ett kvarter. När området lades ut 1949 planerades utvidgningen med familjegravar och ensamgravar, en struktur som fortfarande finns kvar idag.

Utvidgningen ligger öster om kyrkan, nordväst och sydväst om kvarteret ligger kvarter N respektive kvarter S. Öster om kvarteret ligger odlad jordbruksmark.

Utvidgningen, från sydöst.

Allmän karaktär

Kvarteret har kvar sin karaktär ifrån när det lades ut 1949. Då anlades ensamgravar och familjegravar på i särskilda områden på utvidgningen, en struktur som fortfarande finns kvar och brukas. Kvarteret är gräsbelagt, de olika områdena i kvarteret delas in av flera häckar av tuja. I kvarteret finns en relativt stor mängd samlade gravvårdar i form av liggare. I kvarteret finns flera gravvårdar kvar från den så kallade allmänna linjen. I kvarteret kan man bitvis följa

gravläggningarna från 1949-1969. Det är värdefullt att man bitvis kan följa ordningen på gravläggningarna.

Omgärdning

Utvidgningen: fogad stödmur utav kluvna granitstenar. Muren ligger vid utvidgningens östra del. Muren är fogad med cementhaltigt bruk och ligger i oregelbundna skift med skolning. Murens höjd är ca 120 cm.

Stödmur, från nordöst.

Stödmur, från öster.

Ingångar

-

Vegetation

Kvarteret är gräsbeväxt, de olika områdena på kvarteret avgränsas av tujahäckar, en tujahäck växer längsmed kvarterets utbredning i öster.

Gångsystem

På den utvidgade delen av kyrkogården löper en grusbelagd gång ned från den äldre delen av kyrkogården i västöstlig riktning. Utanför den äldre kyrkogårdsmuren löper en grusbelagd gång i nordsydlig riktning, gången ansluter till utvidgningen. Från gången löper flera plattor lagda i gräset i västöstlig riktning.

Gravvårdstyper

I kvarteret finns gravvårdar från 1949 och fram tills idag. Breda låga gravvårdar dominerar, ett stort antal liggare ingår i gravvårdar över ensamgravar. Många liggare har liknande utförande. I kvarteret finns en gravvård som utmärker sig och som är mycket ovanlig, den öppna boken i zinkplåt.

Gravvårdar i form av liggare.

Gravvård i form av öppen bok i zinkplåt.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

På Östra Ryd kyrkogård finns flera gravvårdar kvar från den så kallade allmänna linjen, på den utvidgade delen kan man delvis följa gravläggningarna från 1949-1969. Det är värdefullt att man bitvis kan följa ordningen på gravläggningarna.

Enstaka gravvårdar har ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde. Detta gäller bland annat den öppna boken i zinkplåt.

Källor:

- Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1-3, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.
- Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.
- Faksimilutgåva 1993.
- Hansson, Hans-Erik m fl. Vård av gravstenar. Riksantikvarieämbetet. 2002.
- Kulturhistorisk inventering av kyrkor och kyrkomiljöer utförd av Östergötlands länsmuseum 2003-
- Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
- Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
- Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.
- Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen Stockholm 1855.
- Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.
- Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
- Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817. Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.
- Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv.

www.lantmateriet.se. Häradskarta från 1868-77

www.ostergotlandslansmuseum.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Östra Ryd kyrkogård

Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse är markerade med X.

Gravvårdar med omgärdning är markerade med en fyrkant.

